

»ZAHTEVAM KONFISKACIJO IN UNIČENJE ŽE EKSPEDIRANIH IZVODOV!«^{*}

Čerinova razprava o slovenskih protestantskih pesmaricah in zapletih okoli njene objave

TONJA ČAKŠ

Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana

Izvleček: Objava prevoda doktorske disertacije Josipa Čerina o slovenskih protestantskih pesmih v Trubarjevem zborniku leta 1908 je povzročila hudo avtorjevo kritiko. Žal je doktorska naloga izgubljena, vendar je v ohranjeni dokumentaciji, predvsem korespondenci in avtorsko popravljenem izvodu natisa, veliko ključnih podatkov v zvezi s sporom med Čerinom in uredništvom Slovenske matice.

Ključne besede: Josip Čerin, slovenske protestantske pesmi, Trubarjev zbornik 1908, Fran Ilešič.

Abstract: The publication of Josip Čerin's doctoral thesis on Slovenian Protestant hymns in Trubarjev zbornik (A Collection of Essays on Trubar) in 1908 gave rise to bitter complaints from the author. His original doctoral thesis is unfortunately lost. However, the extant documentation – especially his correspondence and a copy of the printed essay with his own manuscript comments and corrections – contains a wealth of key facts about the dispute between Josip Čerin and Slovenska matica, the publisher of the volume.

Keywords: Josip Čerin, Slovenian Protestant hymns, Trubarjev zbornik (Eng. A Collection of essays on Primož Trubar), 1908, Fran Ilešič.

Glasbenozgodovinska dela Josipa Čerina doslej še niso bila resneje obravnavana, čeprav si gotovo zaslužijo podrobnejši pregled, saj velja samo njegova disertacija za prvo slovensko doktorsko delo iz muzikoloških znanosti.¹ Čerin je bil rojen leta 1867 v Komendi pri Kamniku, kot gimnazijec se je učil violine, nato je leta 1887 odšel na Dunaj, kjer je sprva študiral pravo, kasneje pa se je popolnoma posvetil glasbi, sprva na dunajskem glasbenem konservatoriju, nato na dunajski univerzi, kjer je študiral muzikološke vede (1898–1902). Hkrati je deloval kot organist in kapelnik na Dunaju. V letih od 1896 do 1898 je uspešno

^{*} Odlomek iz pisma Josipa Čerina Franu Ilešiču, Praga, 25. marec 1909, Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica (v nadaljevanju NUK), Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492. Gl. tudi faksimile v prilogi

¹ Njegov v stroki bolj znan sodobnik in muzikolog Josip Mantuani, je namreč na Dunaju doktoriral iz umetnostne zgodovine in zgodovinskih pomožnih ved in ne muzikologije, s katero se je pozneje morda celo več ukvarjal.

vodil tudi orkester in zbor Glasbene matice v Ljubljani. Pozneje se je preselil v Prago, kjer se je posvetil vodenju vojaške godbe.²

Njegova razprava o slovenskih protestantskih pesmaricah, ki je leta 1908 izšla v *Trubarjevem zborniku*, je nastala kot predelava oz. prevod njegove doktorske disertacije z izvirnim naslovom *Die Lieder der Slovenischen protestantischen Gesangbücher, deren Quellen und Verwendung nach der Reformation*,³ ki je nastala pod mentorstvom slavnega Guida Adlerja na Filozofski fakulteti Univerze na Dunaju, kjer je leta 1902 doktoriral. V nemškem jeziku pisano izvirno delo je bilo za objavo v zborniku vsebinsko skrženo ter prevedeno v slovenščino. Z objavljeno različico razprave se Čerin ni strinjal in je trdil, da mu je uredništvo Slovenske matice njegovo avtorsko delo samovoljno spremenilo in uničilo. Spor se je v letih 1908–1910 poglabljaj in na koncu privedel do tožbe.

Danes objavljene razprave v slovenskem jeziku ne moremo primerjati z izvirnim delom, saj je doktorska disertacija Josipa Čerina izgubljena. Iz ohranjenega sekundarnega gradiva pa lahko razberemo, da je v njej Čerin prišel do izvirnih dognanj, ki so slovenskim raziskovalcem utrla pot za nadaljnje raziskave slovenske protestantske zapuščine. V Univerzitetnem arhivu na Dunaju se je ohranila sicer zgolj dokumentacija,⁴ s katero je Čerin pristopal k doktorskim obveznostim. Ob kratkem Čerinovem življenjepis in opisnih ocenah njegovih mentorjev, Guida Adlerja⁵ in Vatroslava Jagića,⁶ je tudi Čerinovo pismo, naslovljeno na dekanat univerze. Zanimivo je, da je v njem prosil, če lahko vzame s seboj svoje doktorsko delo, da bi ga natisnil. Hkrati se je obvezal, da jim bo predložil štiri tiskane izvode.⁷ V pismu najdemo tudi Jagićev pripis, da Čerinovi prošnji ne nasprotuje.⁸ Kot kaže, je imel Čerin že leta 1902 namen, da bi svoje delo izdal, predvidoma celo v slovenskem jeziku. To potrjuje tudi Adler, ki v svoji oceni med drugim zapiše: »Omenjena naj bo tudi negladka raba nemškega jezika, ne da bi to zniževalo znanstvene vrednosti dela, ki je predvideno za objavo v slovenskem jeziku.«⁹ Tako je očitno knjižnica

² Glede življenjepisnih podatkov gl. Stanko Premrl, Čerin, Josip, *Slovenski bibliografski leksikon* 1, Ljubljana, Zadružna banka Slovenije, 1925–1932, str. 92.

³ Prev. »Pesmi slovenskih protestantskih pesmaric, njih viri in raba v poreformacijskih časih«.

⁴ Omenjene dokumente je na Dunaju odkril in transkribiral dr. Marko Motnik ter mi jih prijazno posredoval. Za to delo se mu iskreno zahvaljujem.

⁵ Avstrijski muzikolog, rojen 1. novembra 1855. Na univerzi na Dunaju je leta 1898 nasledil Edwarda Hanslicka. V svojem eseju »Umfang, Methode und Ziel der Musikwissenschaft« je postavil temelje novi disciplini. Njegova predavanja so pritegnila širok krog študentov, med katerimi je bilo tudi mnogo bodočih priznanih skladateljev in muzikologov. Gl. Mosco Carner in Gabrielle Eder, Adler, Guido, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* 1, 2. izdaja, London, Macmillan Publishers Limited, 2001, str. 157–158.

⁶ Lingvist in filolog, rojen 6. julija 1838. Bil je eden od utemeljiteljev slavistike, na dunajski univerzi je nasledil Frana Miklošiča. Gl. Radoslav Katičić, Jagić, Vatroslav, *Hrvatski biografski leksikon* 6, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslava Krleža, 2005, str. 229.

⁷ Gl. prilogo 2.

⁸ Gl. prilogo 2.

⁹ V izvirniku: »Die unebene Behandlung der deutschen Sprache sei auch erwähnt, ohne damit den rein wissenschaftlichen Werth herabzusetzen. Die Abhandlung soll in slovenischer Sprache veröffentlicht werden.«; Gl. prilogo 3.

Inštituta za muzikologijo dunajske univerze leta 1902 ostala brez edinega izvoda, ki ga je od tedaj posedoval avtor sam.

Šest let pozneje je tematika protestantizma na Slovenskem nenadoma oživela, saj so praznovali štiristo obletnico Trubarjevega rojstva. Ob tej priložnosti se je Slovenska matica¹⁰ odločila izdati zbornik razprav. Med drugim je dala pobudo, da se objavi Čerinovo doktorsko delo. O tem zgovorno pričajo zapisniki sej odbora Slovenske matice.¹¹ Na seji 24. februarja 1908 je tedanji glavni urednik in predsednik Slovenske matice Fran Ilešič poročal, da naj bi Čerin pripravljala razpravo o izvirnikih slovenskih protestantskih pesmi in jo z notami vred želel objaviti prav v omenjenem zborniku. Na seji so se strinjali, da je celo delo preobširno za zbornik, zato so sklenili objaviti le uvodno razpravo. Poleg tega so, kot kaže, že takoj naleteli na problem. Čerinovo delo je bilo namreč napisano v nemškem jeziku.¹² Preden se je uredništvo Slovenske matice dokončno odločilo za objavo, je pooblastilo sodelavca Mateja Hubada in dr. Janka Lokarja,¹³ da izvirno delo temeljito pregledata in ocenita.¹⁴ O vsebini Hubadove ocene ni ničesar znanega, zapisnik poroča le o tem, da jo je predsednik na seji prebral.¹⁵ Več lahko izvemo iz ohranjenega Lokarjevega pisma,¹⁶ poslanega 10. maja leta 1908 Slovenski matici. Njegovo pismo je tudi edini vir, iz katerega je mogoče razbrati oblikovne in vsebinske značilnosti Čerinove disertacije.

Iz Lokarjevega opisa lahko sklepamo, da je bila tudi disertacija razdeljena na teoretično-zgodovinski del in analitični del. Sam je napisal, da je pregledal le prvega, ki ga imenuje »literarnega«. V pismu je priznal, da drugemu delu razprave strokovno ni kos. Napisal je, da ta od bralca zahteva že več glasbenega znanja. V mislih je gotovo imel transkripcijo posameznih napevov in opis njihovih virov ter ostalih podrobnosti. Za tem je kratko, a zgovorno ocenil: »Spis je kolikortoliko prvi te vrste – vsaj obširnejši – v našem slovstvu.«¹⁷ Nato je predstavil zgradbo razprave. Iz opisa je razvidno, da je prvi del sestavljalo devet poglavij, kot sledi:

1. Kirchengesang vor der Reformation (Cerkveno petje pred reformacijo).
2. Luther und der Kirchengesang (Luther in cerkveno petje).
3. Einführung vorreformatorischen kirchlicher Gesänge in die evangelische Kirche (Vpeljava cerkvenih spevov iz časa pred reformacijo v evangeličansko cerkev).

¹⁰ Jože Mahnič, Razvoj Slovenske matice od njenih začetkov do prve svetovne vojne, *Jezik in slovstvo* 43 (1997/98), str. 247–254.

¹¹ Zapisniki sej Slovenske matice se nahajajo v arhivu istoimenskega društva v Arhivu Slovenije (v nadaljevanju AS).

¹² AS 621, Slovenska matica v Ljubljani, zapisnik seje z dne 24. februarja 1908, št. 35, mapa 138/5.

¹³ Literarni zgodovinar in folklorist, rojen 15. avgusta 1881 v Črnomlju; Gl. Janko Šlebingar, Lokar, Janko, *Slovenski biografski leksikon* 1, Ljubljana, Zadruga gospodarska banka, 1925–1932, str. 679.

¹⁴ AS 621, Slovenska matica v Ljubljani, št. 35, mapa 138/11, zapisnik seje z dne 13. maja 1908.

¹⁵ AS 621, Slovenska matica v Ljubljani, št. 35, mapa 138/14, zapisnik seje z dne 24. junija 1908.

¹⁶ Pismo Janka Lokarja Slovenski matici, Ljubljana, 10. maj 1908, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

¹⁷ Pismo Janka Lokarja Slovenski matici, Ljubljana, 10. maj 1908, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

4. Die bedeutendsten protestantischen und katholischen Gesangbücher im 16. Jahrhundert (Pomembne protestantske in katoliške pesmarice 16. stoletja).
5. Entstehung der slov. protestantischen Gesangbücher (Nastajanje slovenskih protestantskih pesmaric).
6. Die Quellen der slov. protestantischen Gesangbücher (Viri slovenskih protestantskih pesmaric).
7. Trubars Mitarbeiter (Trubarjevi sodelavci).
8. Verwendung der slov. protestantischen Gesangbücher nach der Reformation (Raba slovenskih protestantskih pesmaric po reformaciji).
9. Schluß (Sklep).

Tudi za prvi del je Lokar menil, da bi ga bilo mogoče nadalje razdeliti v dva dela, saj je prva štiri poglavja razumel kot nekakšen uvod. Ta naj bi po njegovem mnenju sicer imel tehtno mesto v doktorski disertaciji, vendar naj bi ne bil neogibno potreben pri objavi v zborniku. Po njegovi oceni je uvod prinašal bralcem zbornika že znane podatke in take, ki niso v neposredni povezavi s slovensko protestantsko pesmijo, zato jih je predlagal črtati. Danes ni mogoče ugotoviti, katere podatke je imel Lokar v mislih, ne vemo niti, v kolikšnem obsegu so bili ti nazadnje izvzeti iz zbornika, vendar so, sodeč po objavljenem, vanj vendarle vključili tudi nekaj Čerinovih splošnih uvodnih besed.

Prav tako je Lokar predlagal črtati osmo poglavje, saj naj bi bilo za zbornik preobširno, opisovalo pa naj bi na splošno ves razvoj slovenske glasbe. Odsvetoval je tudi objavo odstavka o slovenskih protestantskih pesmih, ki jih je Vatroslav Oblak odkril na Koroškem, saj je menil, da »nas naslovi (itak že natisnjeni) ne zanimajo, če niso pesmi v zvezi z onimi iz 16. stoletja«.¹⁸ Vendar njegovemu predlogu očitno niso ugodili, saj je v objavljenem besedilu cel odstavek posvečen Dalmatinovemu molitveniku, z naslovi pa je omenjenih tudi vseh trinajst pesmi s Koroške.

V Čerinovi disertaciji je Lokar zasledil tudi nekaj podatkov v zvezi z nemškim in češkim slovstvom, s katerimi se ni strinjal. Oporekal je Čerinovim navedbam posameznih izdaj Weissejevih pesmaric. Prav tako se ni strinjal s tem, da naj bi imel ostanek slovanske liturgije na Češkem pomembno vlogo pri nastanku čeških cerkvenih pesmaric. Nasprotoval je tudi temu, da naj bi slednji neposredno vplival na slovensko protestantsko slovstvo. Iz disertacije je očitno razbral nekaj drugega, kot danes beremo v zborniku. Čerin v objavljeni različici svoje doktorske raziskave sicer ni popravljal letnic, ki mu jih očita Lokar, hkrati pa tudi ni zaslediti, da bi pripisoval »češkimi bratom« neposreden vpliv na našo pesem. Pravzaprav Čerin v objavljeni razpravi zelo jasno opiše, kako so češke pesmi počasi prehajale v nemške pesmarice, od tam pa je pozneje le malokatera zašla tudi v naše protestantske knjige. Kljub Lokarjevemu oporekanju se besedilo brez očitnih vsebinskih lukenj nahaja v zborniku. Res pa je, da je celotni odstavek pisan v malem tisku in je mišljen bolj kot opomba. Zopet ne moremo reči, kakšno mesto je zavzemal v izvirniku, in ni nam dano vedeti, ali je bilo tam o češkem in nemškem slovstvu zapisanega kaj več.

Na tem mestu je vredno omeniti tudi mnenje dr. Vatroslava Jagića, ki je kot

¹⁸ Pismo Janka Lokarja Slovenski matici, Ljubljana, 10. maj 1908, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

strokovnjak na področju literarne zgodovine in cenjeni profesor dunajske univerze o Čerinovem delu zapisal: »Oцени gospoda kolega prof. Adlerja se pridružujem še toliko raje, ker sem tudi o tistem delu disertacije, ki obravnava literarnozgodovinsko plat celotnega vprašanja, dobil ugoden vtis, ki potrjuje presojo strokovnjaka [Adlerja].«¹⁹ V njegovi oceni ni zaslediti pripomb glede vsebine, kakršne navaja Lokar. Nasprotno, Čerinovo delo je pohvalil, posebej je omenil tudi njegovo prizadevanje na področju besedilnih primerjav protestantskih pesmi: »Avtor se namreč ni omejil le na glasbeno plat vprašanja, temveč se je za dopolnilo in boljše osvetlitev istega vprašanja lotil tudi besedilne primerjave.«²⁰ Kot pomemben Čerinov dosežek je navedel, da je v svoji nalogi dokazal, da so bila do tedaj pojmovanja slovenske literarne zgodovine napačna: »Tudi za slovensko literarno zgodovino je marsikaj pravilno postavil, kar je bilo v nasprotju s preteklim zgodovinskim pojmovanjem. Tudi Trubarjev delež pri avtorstvu pesemskih besedil pridobi na pomenu z danim dokazom, da ni bil zgolj selektivni prevajalec nemške besedilne predloge.«²¹ Čerin je namreč v nalogi postopoma dokazal, da posameznih spevov ne gre jemati za slovenske, kot je do takrat menilo slovensko zgodovinopisje, temveč naj bi bili prevzeti iz različnih tujih protestantskih pesmaric. Nasprotno pa so besedila slovenskih protestantskih pesmi večinoma avtorsko delo Primoža Trubarja in njegovih sodelavcev. Lokar pri svojem pregledovanju morda ni opazil Čerinovih izvirnih idej. V svojem pismu jih vsekakor ni omenjal, posvetil se je predvsem obliki razprave. Na koncu pisma je vendarle spodbudno sklenil svoje pripombe in predloge. Slovenski matici je napisal, da spis toplo priporoča za tisk.

S tem prijaznim priporočilom pa objava razprave še zdaleč ni bila zagotovljena. Marca 1908 se je Čerin, ki se je tedaj že preselil v Prago, začel dopisovati z uredništvom Slovenske matice. O nadaljnjem poteku objave, ki jo je zaznamovala vrsta zapletov, tako lahko zelo natančno izvemo iz ohranjene korespondence med Čerinom in predsednikom Slovenske matice Franom Ilešičem. Zanimivo je, da Čerin sam ni bil pripravljen svoje razprave prevesti v slovenščino. Napisal je, da je v dvajsetih letih bivanja na tujem izgubil stik s slovenskim jezikom. Uredništvo je prosil, da priskrbi prevajalca, prošnji pa je dodal še nekaj napotkov za prevajanje.

Nesoglasje je vzniknilo že takoj ob prvi Čerinovi pošiljki gradiva, saj uredništvo ni hotelo objaviti melodij, ki jih je Čerin v svoji doktorski disertaciji transkribiral. Te so namreč obsegale precej strani in bi v zborniku zasedle prevelik delež. Čerin je v naslednjem pismu pojasnil, da so melodije in opazke ob njih pravzaprav bistvo razprave, zato je uredništvo še enkrat prosil, da jih objavi. V primeru, da v zborniku ne bi bilo dovolj

¹⁹ V izvirniku: »Ich schließe mich dem Urtheil des Herrn Collegen Prof. Adler in der Beziehung um so bereiwilliger an, da ich auch von jenem Theile der Dissertation, der die literaturgeschichtliche Seite der ganzen Frage behandelt, den günstigen, das Urtheil des Fachmanns bestätigenden Eindruck bekam.«

²⁰ V izvirniku: »Der Verfaßer hat sich nämlich nicht auf die musicalische Seite der Frage beschränkt, sondern zur Ergänzung und besseren Beleuchtung derselben auch noch den textlichen Vergleich vorgenommen.«

²¹ V izvirniku: »Es wurde, im Gegensatz zu der geschichtlichen Auffassung, auch für die slovenische Literaturgeschichte manches richtig gestellt. Sogleich der Betheiligung Trubars als Verfaßers Liedertexte gewinnt jetzt an Bedeutung durch den erbrachten Nachweis, daß er nicht bloß selectiver Übersetzer deutscher Textvorlage war.«

prostora zanje, je celo predlagal, naj Slovenska matica izda posebno knjižico. Objavo vseh melodij z opombami je navedel kot »conditio sine qua non« ali predpogoj za sodelovanje. Prepričan je bil, da je poleg Mantuanija edini Slovenec, ki zna brati staro menzuralno notacijo, zato so se mu zdele transkripcije napevov izrednega pomena. Vanje je vložil veliko truda, poleg tega so v slovenski glasbeni zgodovini pomenile novost. Da so bile strokovno nesporne, nam potrjuje tudi Adlerjeva ocena, v kateri je še posebej izpostavil: »Tudi transkripcije so izvedene poznavalsko; posegi v notni tekst bolj kažejo na izkušenega glasbenika kot na kritičnega glasbenega filologa.«²²

Pozneje se je Čerinu porodila ideja, da bi nekaterim spevom priložili še faksimile. Napisal je: »Naj spoznajo tudi oni 99 % Slovencev, ki se za svojo zgodovino prav nič ne interesirajo, kakšne note so rabili v 16. veku.« Priporočal je objavo zlasti tistih faksimilov, ki najbolj prikazujejo raznolikost stilov 16. stoletja. Ta se je po njegovem mnenju najbolj odražala v naslednjih napevih: št. 1 *De creatione*, št. 25 *Historia Cristuseviga od smerti vstajenja*, št. 31 *Veni sancte Spiritus*. Uredništvo je njegovi prošnji naposled ugodilo.²³

Avgusta leta 1908 je Čerin prišel domov v Zagorje ob Savi, kjer je ostal vse do sredine septembra. V tem času se je poskušal sestati z Ilešičem, saj je predvideval, da se znajo s tiskanjem prikrasti v besedilo tudi napake, ki bi lahko usodno spridile transkripcije. Še istega meseca je prejel v korekturo tiskane pole, a le tisti del z melodijami. V naslednjem pismu je uredništvu poslal svoje popravke. Posebno je opozoril na nepravilno podpisovanje zlogov oz. vokalov pod note. Odkril je nekaj napačno tiskanih znakov in veznih lokov. Motili pa so ga tudi vrinjeni Hubadovi stavki, o katerih je zapisal: »Kar se tiče pa onih par Hubadovih opazk, o katerih sva že govorila, bi pa jaz jako želel, da, če že ne morejo izostati, naj preidejo pod črto in ne v tekst.«²⁴ Slednjega predloga uredništvo ni upoštevalo, pač pa se je že oktobra odločilo izdati Trubarjev zbornik, s Čerinovo razpravo vred. Čerina je ta nenadna odločitev več kot presenetila. Po njegovem mnenju besedilo še ni bilo dovolj pripravljeno, saj mu uredništvo prvega dela razprave dejansko še ni poslalo v pregled. Slovenska matica mu je nato v naglici sicer poslala pole, pripravljene za tisk, a jih verjetno ni imela več namena spreminjati.

Od tega trenutka naprej so se začeli odnosi med Čerinom in Slovensko matico zaostrovali. V polah je Čerin odkril ogromno napak, ki so po njegovem mnenju posamezna mesta popolnoma pokvarile. Na strani 134 je na primer opazil, da v besedni zvezi »pred-reformacijsko cerkveno petje« manjka pridevnik »slovensko«, kar naj bi bilo tako usodno, da bi zaradi tega nadaljnji dve strani izgubili pomen. Navedel je še druge pomanjkljivosti, ki so bile bolj tiskarske narave in k sreči niso kazile vsebine. Iz pisma pa je razbrati, da je Čerina bolj kot napake jezilo dejstvo, da so njegov rokopis brez njegovega dovoljenja pregledovali drugi slovenski glasbeniki, o katerih ni imel pretirano dobrega mnenja. Zapisal je: »Že ko sem prvič zvedel, da ste 'strokovnjaku' Lajovicu na milost in nemilost

²² V izvirniku: »Auch die Übertragungen sind mit Verständnis vorgenommen; u[nd] die Conjecturen zeigen mehr den geübten Musiker als den kritischen Musikphilologen.«

²³ Gl. Josip Čerin, *Pesmi slovenskih protestantskih pesmaric*, njih viri in njih poraba v poreformacijskih časih, *Trubarjev zbornik*, ur. Fran Ilešič, Ljubljana, Slovenska matica, 1908, str. 185, 193 in 201.

²⁴ Pismo Josipa Čerina Franu Ilešiču, Zagorje ob Savi, 30. avgust 1908, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

zročili manuskript, že takrat sem vedel, da je za mojo razpravo ura 12 odbila – jaz tega strokovnjaka prav dobro poznam.«²⁵ Slovenska matica je namreč, kot je mogoče razbrati iz zapisnikov sej, nemško besedilo izročila v pregled Janku Lokarju in Mateju Hubadu, prevod pa zaupala Antonu Lajovicu, ki je bil zadolžen tudi za pregled in oskrbo notnega gradiva. Na tem mestu je treba priznati, da je Čerin področje slovenskih protestantskih pesmi gotovo poznal bolje od Lajovica in Hubada. Kot je v pismu napisal, se je s tematiko protestantskih pesmaric ukvarjal enajst let. Zato je razumljivo, da ni mogel prenesti, da bi brez njegove vednosti o razpravi sodila, kaj šele, da bi vanjo vnašala svoje drobne ideje.

Čerinova nejevolja se je od oktobra 1908 stopnjevala. Od Slovenske matice je zahteval, da prekliče objavo razprave. Ko je sprevidel, da to ni mogoče, se je celo poskušal odreči avtorstvu: »Čast moja zahteva, da se odločno uprem temu, da se moje ime podpiše pod take žalostne dokaze glasbene nevednosti.«²⁶ Uredništvo Glasbene matice je sicer poskušalo naknadno popraviti besedilo in je koncu razprave dodalo še poglavje »Popravkov«, o katerih pa je Čerin menil, da so le še večji škandal. Spor se je tako nadaljeval in poglabljaj tudi leta 1909, ko je prvi *Trubarjev zbornik* že izšel. Čerin je kljub temu še vedno popravljal besedilo, saj je marca 1909 v pismu poročal: »Korekturo moje brošure sem do onih tekstov, ki nimajo melodij, srečno dokončal. Rečem Vam – ogromno dela! Skoro je ni vrstice brez pomote; veliko je pa takih grotesknih neumnosti tiskanih, da se mi lase ježijo, kadar se spomnim, da je moje ime podpisano.«²⁷ Ker se uredništvo na njegove obtožbe še vedno ni odzivalo, je zahteval celo uničenje vseh izvodov, na kar Slovenska matica ni mogla pristati. Iz enega od zapisnikov je razvidno, da njegovih pripomb glede napak v tekstu odbor društva ni jemal prav resno: »in nekaj razpravlja dolgovezno o vseh hibah v tisku – ki so pa, mimogrede rečeno, sila neznatne in malenkostne.«²⁸

Čerina je vse bolj motilo, da uredništvo ni umestilo Hubadovih stavkov pod črto, kot bi bilo ustreznejše. A še bolj kot to ga je jezila sama vsebina teh pripomb, saj je bil prepričan, da Hubad v njih bodisi ponavlja že pojasnjena dejstva bodisi podaja povsem napačne podatke. Na primer, spev *Ena peissen k novimu leitu na vse žlaht stanuve* je po Čerinovih raziskavah natančen prevod nemške kolednice. Kakor je zapisal v zborniku, naj bi se pod naslovom *Ein gesang des jungen volcks zuon guoten jar* nahajal v Zwickovi pesmarici iz leta 1540.²⁹ Toda Hubad je v Opombah Trubarjevega zbornika isti spev označil kot originalno slovensko pesem.³⁰ Podobnih neskladij med vsebino Čerinove razprave in Hubadovimi opazkami je veliko. Čerin se tudi ni mogel strinjati z vrinjeno Hubadovo harmonizacijo speva *Orationis dominicae longior et perspicua interpretatio*³¹ in z njegovimi

²⁵ Pismo Josipa Čerina Franu Ilešiču, Praga, 31. oktober 1908, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

²⁶ Pismo Josipa Čerina Franu Ilešiču, Praga, 27. januar 1909, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

²⁷ Pismo Josipa Čerina Franu Ilešiču, Praga, 2. marec 1909, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

²⁸ AS 621, Slovenska matica v Ljubljani, št. 37, mapa 141/8, zapisnik seje z dne 17. aprila 1909.

²⁹ J. Čerin, nav. delo, str. 230.

³⁰ J. Čerin, nav. delo, str. 241.

³¹ Hubadova harmonizacija istega speva nosi naslov *Oče naš*; Gl. J. Čerin, nav. delo, str. 157.

preprostimi zapisi melodij,³² ki naj bi bili ritmično in tonsko (melodično) popolnoma napačni. Poleg tega je Hubad v eni izmed vrinjenih opazk trdil, da je v pesmarici, ki jo je našel v Münchenskem arhivu, tiskarska napaka (»srašno« namesto strašno). Tudi na to se je Čerin odzval: »Jaz sem na kompetentnem kraju vprašal in te dni dobil odgovor, da stoji tudi v monakovski knjigi 'strašno'. Verjemite mi, da bi bil jaz pri moji pedantnosti in minucioznosti tudi to eventualno tiskovno pomoto zasledil – a če je ni, tudi Hubad za to nič ne more.«³³ Čerin je Slovenski matici očital tudi to, da so Hubadu plačevali študij in ga celo vzpodbujali, da je v njegov tekst vnašal svoje zamisli in izsledke ene izmed plačanih študijskih poti.³⁴ Na te očitke Ilešič nikoli ni dal odgovora, niti jih ni omenjal na sejah odbora Slovenske matice.

Čerin je tudi menil, da ga je Slovenska matica z objavo njegove razprave očrnila, kar pa je Ilešič zanikal: »Vaša trditev, da je vaše delo z Maticno izdajo uničeno in da vas je ta izdaja na smešen in žaljiv način svetu predstavila, se milo rečeno ne ujema z objektivnimi činjenicami, to je, z javnimi glasovi o Zborniku, ki jih je čuti v osebnih nagovorih in čitati v tiskih. Nobena kritika ni omenjala kakih pomot baš v Vaši študiji.«³⁵ Ilešičeve besede Čerina nikakor niso pomirile. Jezilo ga je, da mu uredništvo ni vrnilo njegovih rokopisnih popravkov, ki jih je Slovenski matici poslal oktobra prejšnjega leta. Prepričan je bil, da si jih je uredništvo prilastilo, Ilešič pa mu je zatrjeval: »Vašega korigiranega eksemplarja si Matica ne lasti kot svoje zasebne lastnine. Poslali ste nam ga kot prilogo svojemu dopisu in priloga ostane pri aktu, dokler stvar ni rešena.«³⁶ Znova je zahteval rokopis svojih popravkov: »In tudi moj korigirani eksemplar ste popolnoma samovlastno obdržali – ta eksemplar je vendar moja last in zato ga zahtevam nazaj.« Iz nadaljnje korespondence je razvidno, da je Čerin naposled izgubil potrpljenje in je Slovenski matici zagrozil s tožbo: »Jaz se odpeljem te dni na večtedenski dopust in bom dopust tudi v to porabil, da bom s pomočjo sodišča v Ljubljani si iskal zadoščenje.«³⁷

Kot je mogoče razbrati iz zapisnika, se je odbor Slovenske matice tedaj končno resneje posvetil avtorjevim zahtevam. Uredništvo je prejelo tudi pismo njegovega odvetnika Božidarja Voduška, ki je zahteval, da Slovenska matica Čerinu izplača 500 kron odškodnine, natisne 100 izvodov njegovega izvirnega nemškega rokopisa in jih brez vsakega plačila odstopi avtorju.³⁸ Ko so na seji odbora razpravljali o Voduškovih zahtevah, se je Ilešič odkrito spraševal, kako bi le mogli natisniti toliko izvodov, ko pa je že dolgo tega,

³² *Ena serčna inu troštliva molitou ter Ena lepa duhouna peissen.*

³³ Pismo Josipa Čerina Franu Ilešiču, Praga 25. marec 1909, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

³⁴ Leta 1900 je kot plod Hubadove poti Glasbena matica izdala njegovo zbirko harmoniziranih zborovskih pesmi, med katerimi jih je nekaj tudi protestantskega izvora.

³⁵ Pismo Josipa Čerina Franu Ilešiču, Praga, 25. marec 1909, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

³⁶ Pismo Frana Ilešiča Josipu Čerinu, Ljubljana, 28. avgust 1909, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

³⁷ Pismo Josipa Čerina Franu Ilešiču, Praga, 27. marec 1909, NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492.

³⁸ AS 621, Slovenska matica v Ljubljani, št. 37, mapa 141/18, zapisnik seje z dne 26. novembra 1909.

kar je Čerinu vrnil njegov izvirni nemški rokopis.³⁹ Njegova izjava hkrati razkriva tudi pomembno dejstvo, da se je edini izvod disertacije kratek čas res nahajal v uredništvu Slovenske matice, vendar je bil kmalu avtorju vrnjen.

Slovenska matica je v tem pravnem sporu za svojega zastopnika pooblastila dr. Ivana Tavčarja. V nadaljnjih zapisnikih ni več zaslediti vprašanj v zvezi s Čerinovo tožbo, saj je odbor zadevo dokončno prepustil Tavčarju v obravnavo. Slutimo pa lahko, da Čerin v poravnavi vendarle ni dosegel natisa zahtevanih stotih izvodov natisa svojega nemškega izvirnika, saj se ni ohranil niti en primerek, pa tudi za edinim rokopisnim izvodom se je izgubila vsaka sled.

Epilog Čerinove bitke s Slovensko matico ni prinesel srečnega razpleta. Njegova pričakovanja, da bi Slovenska matica njegovo razpravo ponovno izdala v popravljani različici, se niso uresničila. Nazadnje je svoje popravke in pripombe vnašal v enega izmed izdanih *Trubarjevih zbornikov*, ki ga danes hrani knjižnica Teološke fakultete v Ljubljani.⁴⁰ Po večini so napake, ki jih je Čerin popravljal, tiskarske narave. Te ne povzročajo velike škode tekstovnemu delu razprave, pač pa usodno izkrivljajo notni zapis. Zato so njegovi popravki, zapisani z zeleno barvico, dandanes še posebej dragoceni. Velik del pripomb se navezuje na Hubadove stavke, ki so pogosto vneseni v tekst brez primerne oznake. V nasprotju s Čerinovim prepričanjem ti ne škodijo razpravi, temveč v prvi vrsti kot obrobno prikazujejo delo Mateja Hubada. Grobo je vsiljena tudi Hubadova priredba protestantske pesmi, ki jo Čerin v objavljeni razpravi odkrito kritizira: »Harmonije hočejo ugoditi strogemu à cappella-stavku, zlasti po ostentativno mnogih praznih kvintah, a vsa melodija je pomotoma shvačena kot jonska s terčnim začetkom in zvršetkom (zato tudi harmonizacija ni prava); v istini je melodija frigijska.«⁴¹ Iz tega je vsekakor razvidno, da se uredništvo Slovenske matice ni dosti menilo za očitna neskladja. Ob koncu objavljene razprave se nahaja Čerinov lastnoročni pripis, ki pravi: »Ko so to knjigo tiskali, nisem dobil korektur. Korigiral sem jo šele l. 1920 v Ljubljani. Nepotrebne in brez mojega dovoljenja so prišle Hubadove opombe v knjigo; so brez vsake literarne in glasbene vrednosti. V Ljubljani, 24. 10. 1936. Dr. Jos. Čerin (m. p.).«⁴²

Iz ohranjenih dokumentov lahko danes z gotovostjo sklenemo, da je bila Čerinova doktorska disertacija zanimiva in strokovno dobro izdelana. V njej je prišel do izvirnih zaključkov, s katerimi je dokazal, da so bila nekatera prepričanja slovenskega zgodovinsopisja napačna. Veliko vrednost imajo tudi njegove transkripcije protestantskih napevov. To potrjuje priznanje Guida Adlerja, predvsem pa je bil Čerin v slovenskem prostoru edini, ki se je transkribiranja lotil v takem obsegu. Njegova želja, da študijo predstavi slovenski javnosti, je bila upravičena, njegovo razočaranje nad objavo pa povsem razumljivo. Slovenska javnost bi bila lahko njegova dognanja bolj cenila, a je bilo očitno njeno obzorje preozko, da bi k njegovemu delu pristopili z večjo znanstveno odgovornostjo. Iz nevednosti in nepoznavanja Čerinove študijske tematike so se prepustili osebnim interesom

³⁹ AS 621, Slovenska matica v Ljubljani, št. 37, mapa 141/18, zapisnik seje z dne 26. novembra 1909.

⁴⁰ Gl. prilogo 4.

⁴¹ J. Čerin, nav. delo, str. 158–159.

⁴² Kot je omenjeno, se Čerinov zapis nahaja le v izvodu Trubarjevega zbornika, ki ga hrani knjižnica ljubljanske stolnice; Gl. prilogo 4.

Mateja Hubada in mu dovolili v avtorjevo delo vnašati subjektivne pripombe. Res pa je, da si je le-ta s svojo pretirano natančnostjo tudi sam sebi na nek način škodoval. V kopici očitkov, ki jih je v pismih redno pošiljal uredništvu Slovenske matice, se je postopoma razblinila tehtnost njegovih zahtev.

Kljub mnogim zapletom pri objavi in tiskovnim napakam pa vrednost razprave Josipa Čerina ostaja velika, saj še v 21. stoletju sodi med ključne vire za nadaljnje raziskave slovenskih protestantskih napevov.

Priloga 1

Faksimile začetka pisma Josipa Čerina Franu Ilešiču (prvih 5 od 20 strani dolgega pisma), Praga, 25. marec 1909 (NUK, Rokopisna zbirka, Iz zapuščine Frana Ilešiča, Ms 1492; z dovoljenjem).

1)

V Pragi, 25/3 1909.

SLOVENSKA MATICA Karlin, št. 392.

Dobilo dne 27. 1909. št. 383.

H. odboru "Slovenske matice"
Ljubljana.

Ob jednem s tem pisnom pošiljam
temu odboru "S. Matice" korigiran
eksemplar moje od te S. Matice
žalibog v tako skandalozni ob-
liki objavljene Studije.

A. Omenjati moram najprej,
da se jaz za korektnost
izdaje vojskujem že od mesca
1. novembra prejš. leta. Že oktobra
mesca sem pisal predsedniku
g. prof. Lešiču, da ne noben
način ne privolim, da bi
se šitkane pole, ki sem jih
bil takrat dobil, objavile.
Seveda sem na to pismo

2)

Kakor sploh ne vsa moja
pisma le odgovor dobil,
da tako mora biti, in tudi
rektno, da jst sploh nimam
več pravice se v Fiskl mešati.
V pisma z dne 2/11 mi celo
piše g. predsednik, „da korektno
se padejo pri kupinah na račun
urednikov. To je moji, ne Vaš!“

3) // Seveda sem jaz pro tebe
manuskript najaj zahteval,
a ga nisem dobil!

3) Preveč bi bilo, da bi omeje
vsako oslarijo, katero ste
Fiskeli in obelodanili pod
mojim imenom, zastonj so
bili vsi moji pisarni in celo
telegrafčni protesti, delalo
se je z mano in z mojo

3)

Castunio Kol posebnost
nič vrednim požel blagon!

4 Da celo na mojo grošnje;
da bom sodnijskim potom
12.10.1911
Zahteval popolno uredbo
se zadave, se mi reagiralo.
Toliko jeze, toliko nepotes,
nege dela ste mi neprav;
li!

Ja se jeditokrat z vso
resnostjo, in z vso energijo
tudej danes izjavljam:

Jaz privolim v visok
opisoma razširjenje moje
studije le v to korigirani
obliki, kakor vam jo danes
pošljem - če pa odbor tega
ne bo storil, zahtevam Kom.
iskrecijo in uničenje že

5)

sramoten! Ko me je vele-
slavna Glasbene Matica kot
nezmožnega za njene visoke
glasbenoumetniške šole in
predstave vrgla iz svoje mreže,
sem se preselil na Dunaj, z
ženo in otroci - začelo se je
za me življenje v la Bohème,
in na Dunaju so rekli, da
nisem tako neučen, kot ko
so me klasificirali pri vlec,
slavni Glasbeni Matici. Ob
velikih počitnicah sem prišel
na počitnice na Kranjsko, a
sem večino teh počitnic porabil
v Ljubljani v knjižnicah -
rezisteval sem, kaj nisem
mogel dobiti na Dunaju
v domu, v univerzitetni in v
Knjižnici Konservatorija, (B.
dunajskega - ne ljubljanskega.)

Priloga 2

Transkripcija Čerinove prošnje z dne 6. junija 1902 (Univerzitetni arhiv na Dunaju, PH RA 1492, fol. 9r.)

Hochlöbliches Decanat!

Der ergebenst Gefertigte erlaubt sich um Ausfolgung seiner Dissertation: »Die Melodien der slov. prot. Gesangbücher, deren Quellen und Verwendung nach der Reformation« Zum Zwecke der Drucklegung zu bitten und verpflichtet sich, vier gedruckte Exemplare einem hohen Decanate vorzulegen.

Wien, am 6. Juni 1902

Dr. Jos. Čerin

Ich habe nichts degegen.

V Jagić

Prevzvišeni dekanat!

Vdani podpisani si za namen tiska dovoli prositi za svojo disertacijo »Melodije slovenskih protestantskih pesmi, njih viri in poraba v poreformacijskih časih« in se obvezuje, da bo visokemu Dekanatu predložil 4 tiskane izvode.

Na Dunaju, 6. junija 1902

Dr. Josip Čerin

Nimam nič proti.

V Jagić

Priloga 3

Transkripcija Adlerjeve ocene z dne 20. februarja 1902 (Univerzitetni arhiv na Dunaju, PH RA 1472, fol. 3r.)¹

Ad Z 1523.

Die vorliegende Abhandlung vom cand. phil. Josef Čerin entspricht den Anforderungen einer Dissertation. Sie ist fleißig gearbeitet, von wissenschaftlichen Geiste erfüllt u verfügt über einen Apparat, deßen Handhabung ein anerkennenswerthes Resultat ergibt. Die beiden Abtheilungen »Kirchengesang vor der Reformation« »Luther u der Kirchengesang« bedürfen noch der Heranziehung einiger jüngst erschienenen Abhandlungen. Indeßen ist dieser Mangel bei einer Einleitung, die zusammenfaßt zu entschuldigen. Dieses Übersehen kann leicht nachgeholt werden u verringert nicht den Werth der wissenschaftlichen Behandlung der selbständigen Forschungen, die in allen nachfolgenden Capiteln hervortreten. Die Musikbeilagen sind umsichtig behandelt u sorgfältig in der Vergleichung der herangegangenen Vorlagen. Auch die Übertragungen sind mit Verständnis vorgenommen; u die Conjecturen zeigen mehr den geübten Musiker als den kritischen Musikphilologen. Die unebene Behandlung der deutschen Sprache sei auch erwähnt, ohne damit den rein wissenschaftlichen Werth herabzusetzen. Die Abhandlung soll in slovenischer Sprache veröffentlicht werden. Bei einer Edirung in deutscher Sprache müßte sie ausgefeilt werden. Alles in Allem entspricht die Arbeit den akademischen Anforderungen an eine Dissertation. Der Candidat wäre daher zu den mündlichen Prüfungen zuzulaßen.

Wien 20. feber 1902

Guido Adler.

Ad Z 1523

Pričujoči članek »Die Melodien der slovenischen protestantischen Gesangbücher, deren Quellen un Verwendung nach der Reformation« kandidata Josipa Čerina ustreza zahtevam za disertacijo. Je marljivo izdelan, preveva ga znanstveni duh in razpolaga z metodo, ki vodi do priznanja vrednega rezultata. V delih »Cerkveno petje pred reformacijo« in »Luther in cerkveno petje« bi bilo potrebno še uporabiti nekatere pred kratkim objavljene članke. Vendar je ta pomanjkljivost pri uvodu, ki zgolj povzema, opravičljiva. Zlahka jo je odpraviti in ne znižuje vrednosti znanstvene obravnave samostojnih raziskovanj, ki izstopajo v vseh naslednjih poglavjih. Preudarno obravnava glasbene priloge in skrbno primerja preučevano gradivo. Tudi transkripcije so izvedene poznavalsko; posegi v notni tekst bolj kažejo na izkušenega glasbenika kot na kritičnega glasbenega filologa. Omenjena naj bo tudi negladka raba nemškega jezika, ne da bi to zniževalo znanstvene vrednosti dela, ki je predviden za objavo v slovenskem jeziku. Za publikacijo v nemškem jeziku bi ga bilo potrebno zgladiti. Gledano v celoti pričujoče delo ustreza akademskim zahtevam za disertacijo. Kandidatu bi bilo torej treba dovoliti pristop k ustnim izpitom.

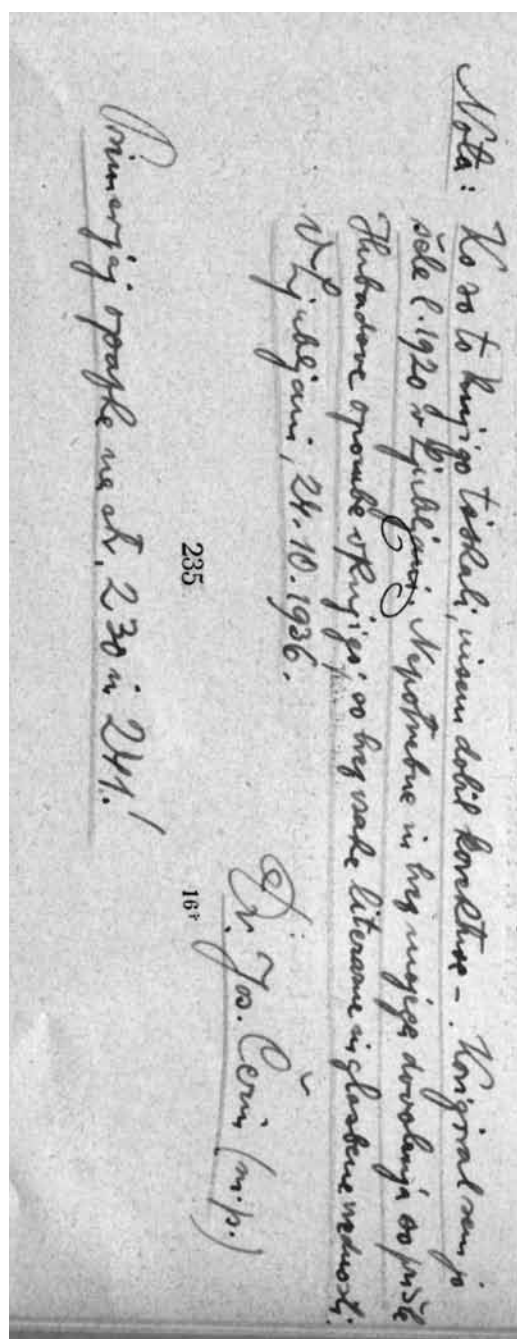
Na Dunaju, dne 20. februarja 1902

Guido Adler.

¹ Pismo je transkribiral dr. Marko Motnik, prevedel pa ga je Janez Špendov. Obema se za sodelovanje najlepše zahvaljujem.

Priloga 4

Faksimilna stran iz Čerinovih rokopisnih popravkov v *Trubarjevem zborniku* iz leta 1908 (Ljubljana, knjižnica Teološke fakultete; z dovoljenjem).

“[...] I DEMAND CONFISCATION AND DESTRUCTION OF THE ALREADY
DISPATCHED VOLUMES!”: ČERIN'S ESSAY ON SLOVENIAN PROTESTANT
HYMN BOOKS AND COMPLICATIONS SURROUNDING ITS PUBLICATION

Summary

The discourse on Slovenian Protestant hymn books by Josip Čerin entitled *Die Lieder der Slovenischen protestantischen Gesangbücher, deren Quellen und Verwendung nach der Reformation* was first conceived as his doctoral thesis. He prepared it under the mentorship of Guido Adler and Vatroslav Jagić and presented it as a candidate for a doctoral degree at the University of Vienna (Austria), which he was awarded in 1902. It is evident from the preserved documents that he enclosed with his application to be awarded a doctorate that his thesis measured up to the standards of an academic work. From the same documents it may also be inferred that at that time he was already determined to publish his thesis. He accordingly asked the Dean's Office at the University in Vienna whether he could obtain the sole example of the work. For this reason, no copy of his thesis was ever lodged at the Vienna University Library. In 1908 an opportunity was offered to him by the publishing house of the society Slovenska matica to publish the thesis in a volume of essays entitled *Trubarjev zbornik*; however, dilemmas and conflicts surfaced at the very start of the negotiations. At first, Čerin insisted on publishing the entire manuscript in German, whereas the Editorial Board of the publication decided to shorten it and translate the abridged version into Slovenian. The proofs of the translated version were sent for revision to Matej Hubad and to Janko Lokar, a literary historian, who made some comments on Čerin's work. His comments are included in a letter that Lokar addressed to Slovenska matica. This letter is likewise the only preserved source from which one may ascertain what the stylistic and conceptual features of Čerin's doctoral thesis were. The comments made by Lokar referred mostly to stylistic features; in addition, from his standpoint of a literary historian, he also mentioned some data that were, according to him, at odds with the historical evidence. He nevertheless recommended the manuscript for publication. However, this was not the end of the story. The Editorial Board decided not to publish the transcriptions made by Čerin. The relations between Slovenska matica and Čerin also worsened because the former did not send him the galley proofs for revision in time, and, ultimately, without Čerin's knowledge, published *Trubarjev zbornik*, in which the translated version of his manuscript appeared without his revisions. Čerin was incensed. He was upset above all because he discovered that the editors had included the "humble" remarks by Matej Hubad in the published Slovenian version of his work. He insisted that Hubad's remarks went against his findings. Moreover, the editors never returned to him his handwritten revisions, which increased his resentment still further, impelling him to take legal action against Slovenska matica. And finally, another unfortunate result of this long-running dispute is that all traces of Čerin's original doctoral thesis have been lost. Its last recorded mention is when it was officially registered at Slovenska matica; from there, one gathers from the available records, it was returned to Čerin.